

Kutatás közben...

Árki Diána

EGYESÜLT ÁLLAMOKBELI APÁK GYAKORLATI SZEREPVÁLLALÁSA A KISGYERMEKGONDOZÁSBAN

Abstract

In my review of the literature, I aim to present the roles that men play in caring for their young children in the US. On weekdays, the father continues to be primarily a breadwinner, while the image of a fully involved “new father” appears mainly at the weekends. Men are primarily involved in activities that are related to free time and direct interaction to their children. The father’s role in childcare can be influenced by individual social and economic status, such as income, education, labour market position and available time; and also, by his attitude to different gender roles, value priorities and religiosity.

Bevezetés

A demográfiai minták és társadalmi normák változása, a munka-család összeegyeztetésének fokozódó nehézségei, és a szülői szerepek megítélésének módosulása okán az elmúlt időszakban az apai szerepekhez kapcsolódó átalakulások elemzése is erőteljesen felértékelődött a nemzetközi szakirodalomban. A megnövekedett tudományos érdeklődés az apasághoz kötődő témák széles körének kutatását eredményezte. Az apák családi életben történő szerepvállalásának elemzése kiemelten fontos abból a szempontból, hogy az apa részvétele jótékony hatással lehet a gyermek fejlődésére, másfelől enyhíti a női „második műszak” terheit, vagy növelheti egy újabb gyermek megszületésének esélyét is (Cooke 2004, King 2003).

A hagyományos modell szerint a férfi a kenyérkereső, aki akár túlmunka árán is biztosítja a családja megélhetését, az anyagi szükségletek kielégítését, így a férfi és női szerepek élesen elkülönülnek egymástól. Napjainkban ugyanakkor egyre inkább előtérbe kerül az „új apa” képe, aki aktív részese a gyermeknevelésnek. A gondoskodó apa figurájával az anyai és apai szerepek közti éles határ átjárhatóvá válik, az apa családon belüli szerepét a tradíció helyett az aktuális élethelyzet alakítja (Murinkó 2014). A nyugati társadalmakban az apaság egyre inkább magában foglalja a gyermekek társadalmi, érzelmi, fizikai és gazdasági gondozását, ezáltal az apa szerepe eltolódott a kenyérkeresőtől a gondoskodó, bevonódó apakép felé. A férfi családon belüli részvétele már többdimenziós jellegű, nincs egy ideális apakép meghatározva (Bocchicchio 2007). A társadalomtudományi szakemberek mindazonáltal főként a direkt, közvetlen kapcsolatokra koncentrálnak elemzéseikben, a családon belüli közvetett interakciókat ugyanis nehéz mérni, így a pszichológiai, érzelmi komponenst többnyire figyelmen kívül hagyják (Bocchicchio 2007).

Szakirodalmi áttekintésem az apai részvétel esetében a gyakorlati dimenzióra összpontosít: az egyesült államokbeli férfi gyermekgondozásba való bevonódásának ábrázolására helyezem a hangsúlyt. Tanulmányomban mindenekelőtt a gyermek életkora

alapján a családi élet csecsemőkortól iskoláskorig tartó kisgyermekkor (0-5 éves) szakaszára fókuszálok. Az ország és életkor specializációt egyrészt az indokolja, hogy az elmúlt évtizedekben az Egyesült Államokban népszerű kutatási irányvonallá vált az apaság és az apai bevonódás különféle formáinak, az apa-gyermek kapcsolat dimenzióinak tanulmányozása (Marsiglio et al. 2000), ugyanakkor csak kevés tanulmány foglalkozik az 5 év alatti gyermekkel rendelkező apák családi életben történő szerepvállalásával. Az Egyesült Államokban – Európával szemben – nehezen hozzáférhető a megfizethető állami gyermekgondozás, így a bölcsődések, óvodások leggyakoribb gondozói a szülők (Adler 2016). A kisgyermek gondozása, jóllehet hagyományosan női feladat, e társadalmi környezet és az „új apa” mintájának elterjedése azonban ösztönzi a férfiak részvételét (Yoshida 2012). Célom az, hogy bemutassam: mely családon belüli szituációk azok, melyekben az amerikai apák leginkább érintettek a gyermek iskoláskoráig? Melyek azok a területek, ahol az apa kevésbé vesz részt? Továbbá, a férfi mely strukturális és értékrendbeli tényezői gyakorolnak hatást gyermekgondozásban történő szerepvállalására?

E kérdéskörök megválaszolása során olyan 1990-es évek végén és kétezres években készült egyesült államokbeli kvantitatív, két-és többváltozós felmérések eredményeire támaszkodom, melyek 5 év alatti gyermeket nevelő családok esetében vizsgálták az apák szerepvállalását. (A kutatások részletes bemutatásától terjedelmi korlátok miatt eltekintek, az elemzések főbb paramétereit az 1. táblázat tartalmazza.)

1. táblázat: Az apa 5 éves kor alatti gyermek gondozásában történő részvételét vizsgáló kutatások az Egyesült Államokban

Szerző	Módszer	Felhasznált minta	Elemzés	Válaszadó	Gyermek életkora	Apa státusza
Yeung et al., 2001	gyermek időnapló vizsgálat	országos reprezentatív minta, 1997	1761 család	elsődleges gondozó, vagy a gyermek	0-12 éves gyermekek (közülük 0-2, 3-5 évesek)	gyermekkel együtt élő biológiai vagy örökbefogadó apa
DeMaris et al., 2011	kérdőíves felmérés	közepes méretű középnyugati város és környéke, 2005-2008	178 házaspár	apa, anya	0-1 év	gyermekkel együtt élő biológiai apa
Petts, 2007	kérdőív, Fragile Families and Child Wellbeing Study, kohorszvizsgálat	200ezer fő feletti városokban házasságon kívül szülésekre reprezentatív minta, 1998-2000	3124 fő	apa	12-18 hónap	gyermekkel együtt vagy különélő biológiai apa
Yoshida, 2012	kérdőív	országos reprezentatív minta,	613 fő	apa	5 évnél fiatalabb	gyermekkel együtt élő biológiai

		National Survey of Family Growth, 2002				vagy örökbefogadó házaspár vagy élettársi kapcsolatban élő apa
Planalp, Braungart-Rieker, 2016	kérdőív, kohorszvizsgálat	Early Childhood Longitudinal Study - Birth Cohort (ECLS-B), országos reprezentatív adatkészlet, 2001-2005	1550 fő	apa	2001-ben született gyermek 9 hónapos kor, 2 éves kor, 4 éves kor	anyával együtt élő biológiai apa
Jones, Mosher, 2013	kérdőív	országos reprezentatív minta, National Survey of Family Growth, 2006-2010	1790 fő	apa	5 évnél fiatalabb	gyermekkel együtt élő biológia, örökbefogadó vagy mostohaapa
Castillo et al., 2011	kérdőív, Fragile Families and Child Wellbeing Study, kohorszvizsgálat	200ezer fő feletti városokban házasságon kívül szülésekre reprezentatív minta, 1998-2000	4898 fő	apa	2 éves vagy fiatalabb	gyermekkel együtt vagy különélő biológiai apa
Gaertner et al., 2007	kérdőív, időnapló vizsgálat	nagy délnyugati nagyvárosi területen lakó családok	142 (6-8 hó), 95 (12-14 hó) család	apa, anya	6-8 hónapos, 12-14 hónapos	gyermekkel együtt élő apa

Forrás: saját szerkesztés.

Az eredmények összehasonlítása mindazonáltal több szempontból is nehéz. A tanulmányok egy része nem országos reprezentatív mintán alapuló adatállományt használ, nem egységes továbbá a módszer és a válaszadók köre sem. A vizsgálatok kérdőív vagy időnapló felhasználásával mérték fel a férfiak bevonódását, a válaszadó leggyakrabban (de nem mindig) az apa. Eltérés mutatkozik abban is, hogy a mintában szereplő férfi a gyermekkel együtt élő vérszerinti szülő-e, ezért összefoglalómban csak azon eredményeket veszem figyelembe, melyek a gyermekkel együtt élő biológiai apára vonatkoznak. E nehézségekre tekintettel az egyesült államokbeli apa gyermekgondozásban való szerepvállalására vonatkozó általános megállapítások csak korlátozottan vonhatóak le.

Tanulmányomban rövid áttekintést adok arra vonatkozóan, hogy milyen feladatokat látnak el a kisgyermek körül az apák az Egyesült Államokban, majd elméleti téziseken és kutatási tapasztalatokon keresztül ismertetem azokat a strukturális és értékbeli sajátosságokat, melyek befolyást gyakorolhatnak a férfi szerepvállalására. Végül tárgykörönként összegzem a főbb következtetéseket, az elemzések kirajzolódó hiányosságait, a felmerülő kutatási lehetőségeket.

Az amerikai apa gyakorlati szerepvállalása a gyermeknevelésben

Az Egyesült Államokban a nők munkaerő-piaci szerepvállalásának fokozódását és az apa családi életben való részvételének növekedését nem követte lényegi változás az otthoni feladatellátásban. Az elmúlt évtizedekben az apák jobban bekapcsolódtak gyermekeik életébe, az előző generációkhoz képest egyre aktívabb szülői szerepet vállalnak, a kisgyermek gondozása mindazonáltal továbbra is erősen kötődik a nőkhöz (Jones – Mosher 2013, Yoshida 2012). DeMaris és munkatársainak (2011) vizsgálata szerint az anyák egy nap kb. nyolccal több gyermekgondozással kapcsolatos feladatot látnak el, mint az apák. Yoshida (2012) megállapításai szerint a férfiak csak kb. fele veszi ki a részét naponta a fizikai gondozásból (fürdetés, pelenkázás, öltöztetés, etetés, éjszakai megnyugtatás, vagy óvodás gyermek esetében ezekben való segítség), jóllehet 80,4%-uk minden nap játszik a gyermekkel. E jelentős különbségre Yeung és munkatársainak (2001) kutatása is rávilágított. Vizsgálatuk alapján csecsemő- és óvodáskorban a legnagyobb az apák és gyermekeik szabadidős tevékenységgel töltött ideje: hétfvégén a férfiak az anyáknál többet vagy legalább hasonló mértékben töltenek időt a gyermekkel közös játék során, míg az óvodásoknál az apa kétszer annyi időt foglalkozik a gyermekkel való sportolással, mint az anya. A személyes gondoskodásra utaló tevékenységekben való részvétel (fürdetés, öltöztetés stb.) ugyanakkor különösen alacsony a férfiaknál - hétköznap a nők idejének fele, hétfvégén valamelyest növekszik, de így is elmarad az anyáétól. Adler (2016) szintén hangsúlyozta, hogy a tapasztalatok szerint az apák kevésbé látnak el olyan kisgyermekkel kapcsolatos feladatokat, melyek kényelmetlenek, időigényesek vagy megkövetelik, hogy ők legyenek az egyedüli gondozók. A férfiak részvételének emelkedése ellenére a csecsemő- és kisgyermek fizikai gondozása tehát olyan terület maradt, melyhez az apák viszonylag alacsonyan járulnak hozzá. A gyermekek testi gondozása továbbra is elsősorban az anya feladata, míg a férfiak nagyobb eséllyel vesznek részt a gyermekkel kapcsolatos interaktív tevékenységekben (Yeung et al. 2001, Yoshida 2012).

Az apa gyermeknevelésben való részvételét meghatározó strukturális tényezők

Jövedelem szerepe

A neoklasszikus közgazdaságtani elméletből kiindulva, a férj és feleség háztartásuk bevételeinek maximalizálására törekednek, melynek okán a családon belüli feladatok felosztása racionális döntés eredményeként realizálódik (Glauber – Gozjolko 2011). Becker (1993 [1981]) meglátása alapján egy többszemélyes háztartásban optimális döntést kell hozni, melynek során megvalósul a háztartástagok erőforrások szerinti összehasonlítása, a különbségeket a nemek szerint határozzák meg. A szakértő a szerepek specializációját hangsúlyozza: a nők az otthoni gondoskodásban, a férfiak a keresőmunkában tesznek szert komparatív előnyökre, ezért a család leghatékonyabb működését a saját területen történő specializáció biztosítja - amelyik

partner többet keres, több időt fordít a fizetett munkára (Herche 2010). E specializációs perspektíva ugyanakkor nemektől független: ha a nő jövedelme magasabb, mint a férfié, akkor az apa specializálódik a bevétellel nem járó munkára. A szerepek felosztásának ezen változata azonban nagyon ritkán fordul elő a gyakorlatban, hiszen jellemzően a nők keresete nem haladja meg a férfiakét - ezáltal ők azok, akiknél kisebb használdozati költséggel jár a lecsökkentett munkaidő vagy a munkaerő-piacról való teljes távolmaradás, az otthoni feladatokra történő kizárólagos „szakosodás” (Glauber – Gozjolko 2011).

A relatív erőforrások elmélete szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy a háztartástagok családon kívüli relatív erőforrásainak nagysága alapján – egy alkufolyamat során – dől el a feladatok megosztása. Ezen erőforrásokba rendszerint beletartozik a gazdasági, társadalmi erőforrások több típusa: a jövedelem mellett az iskolázottság, a foglalkozási státusz is. A férfiak erőforrásai hagyományosan nagyobbak, így ők kedvezőbb alkupozícióban vannak, míg a hátrányosabb alkupozícióban lévő nők végzik a kevésbé élvezetes tevékenységnek tekintett otthoni munkát (Blood – Wolfe 1960, idézi: Murinkó 2014). E tézis szerint a piacon szerzett jövedelem tárgyalási alapként realizálódik a családi feladatmegosztás során. A pár azon tagja van jobb alkupozícióban, aki többet keres, így elkerüli a gyermekgondozást - ebből kifolyólag negatív összefüggés áll fenn a tényezők között, mely nemtől független. A kapcsolatban a nagyobb erőforrással rendelkező félnek van módja arra, hogy kisebb mértékű részt vállaljon a családon belüli tevékenységekből. Az a fél, akinek több erőforrás van a tulajdonában (képzettebb vagy magasabb a jövedelme) jobb alkupozícióban van a társával szemben, így kevesebb időt tölt gyermekgondozással. Alacsonyabb jövedelmük miatt a nők rosszabb alkupozícióban vannak, ebből kifolyólag az otthoni feladatok megosztása ott tradicionálisabb, ahol a férfi többet keres. Következésképpen, ha a feleség jövedelme meghaladja a férfi keresetét, vagy a háztartástagok relatív jövedelme hasonló, akkor egyenlőbb a munkamegosztás a családon belül (Coltrane 2000, Schneider 2011).

A magasabb bér ugyanakkor másfajta szemszögből is akadályozza az apa otthoni tevékenységekbe való bevonódását. A magasabb fizetés kedvezőbb jövedelmi helyzettel jár együtt, mely lehetőséget biztosít arra, hogy a szülők szolgáltatást vásároljanak a gyermekgondozási feladatok elvégzésére (például babysitter) (Noonan 2001, Coltrane 2000). Ezen alternatíva alkalmazásával, a nagyobb jövedelemmel rendelkező férfi kevesebb időt fordít családon belüli szerepeire.

A férfi gyermekgondozásban való részvételét tehát negatív módon befolyásolhatja a jövedelme, a magasabb keresetű apák várhatóan kevesebb időt töltenek gyermekeikkel. Az elméleti téziseket a kutatási eredmények azonban nem támasztják alá teljes mértékben. Yeung és munkatársainak (2001) megállapítása szerint hétköznap az apa magas jövedelme kismértékű negatív viszonyban áll az 5 éves vagy fiatalabb gyermekkel töltött idővel. Hétvégén ugyanakkor ellentétes kapcsolatra világítottak rá a szakemberek: a magasabb jövedelmű apa több időt tölt a gyermekkel, jóllehet a különbség csekély, csupán néhány perces. Petts (2007) szintén az apa bevételének kedvezőtlen hatását ábrázolta a 12-18 hónapos gyermekkel történő foglalkozás (mesélés, éneklés, játék) gyakorisága esetében. A férfiak jövedelmi csoportjai közti különbségre hívták fel a figyelmet Castillo és munkatársai (2011) is. Bizonyítékaik ugyanakkor nem meggyőzőek, eltérést mindössze két réteg között találtak: a legmagasabb bevételű

csoporthoz képest az alsó-közép jövedelmi helyzetű apák foglalkoznak többet a 2 éves vagy fiatalabb gyermekükkel.

A rendelkezésre álló idő kérdése

A munkapiacon való részvétel a jövedelem faktora mellett a munkaidőn keresztül is befolyást gyakorol a férfiak családon belüli bevonódására. A fizetett munkával eltöltött idő, mint erőforrás Becker specializációjából következik. A szerepek specializációjával érhető el ugyanis a legnagyobb hasznosság: a szülők közül az egyik fél a fizetett munkára összpontosít, míg a pár másik tagja a családi kötelezettségekre - az a fél vesz részt kevésbé a gyermeknevelésben, akinek erősebb a kapcsolata a munkaerőpiaccal (Murinkó 2014). Becker háztartási gazdasági modelljében a keresőmunka területén nagyobb terhet viselő és több fizetett munkaórával rendelkező családtag vállal kisebb szerepet az otthoni teendőkből. A fizetett munkában töltött idő ennek okán erőforrásként ábrázolható, így az a háztartástag végez többet a gyermekgondozásból, aki kevesebb ilyen erőforrást, a legtöbb időt és a legkisebb tárgyalóerőt birtokolja. A mikroökonómiai megközelítést preferáló időkorlátok elmélete szintén a racionális döntési folyamatot hangsúlyozza: az a családtag fordít több időt a gyermeknevelésre, akinek több idő áll a rendelkezésére. E döntést a felek a rendelkezésükre álló idejükre tekintettel hozzák meg (Herche 2010).

Az idő tényezőjének hatását a témával foglalkozó amerikai vizsgálatok is alátámasztják. DeMaris és munkatársai (2011) eredménye szerint az apa fizetett munkaidőben eltöltött több ideje alacsonyabb csecsemőgondozási gyakorisággal jár együtt. Yeung és munkatársainak (2001) következtetései alapján minden órával, melyet a férfi munkában tölt, egy perccel csökken a kisgyermekre fordított ideje. Gaertner és munkatársai (2007) emellett hangsúlyozták, hogy az apa részvétele a hétvégén is kisebb a gyermekkel történő játékban, vagy a baba tanításában, ha egy héten több órát dolgozik. E kutatási eredményekkel ellentétben azonban Petts (2007) nem talált szignifikáns összefüggést a paraméterek között a 12-18 hónapos gyermekeknél.

A rendelkezésre álló idő szempontjából ugyancsak elengedhetetlen figyelembe venni, hogy az apa foglalkoztatottsági kötelezettségei számottevően körülhatárolják a kisgyermekkel töltött idejét. Yeung és munkatársai (2001) rámutattak arra, hogy az apa kétszer több időt tölt gyermekével hétvégén, mint hétköznap. Hétköznapokon az anya a fő gondozó a kisgyermekes családban, míg az apák a hétvégeken vállalnak nagyobb részt a gyermeknevelésből. Az „új apa” képe ezáltal a hétvégeken jelenik meg, miközben hétköznapokon továbbra is a munkapiacon tölt be elsődleges kenyérkereső szerepet. Ezen eredményekkel összhangban van Gaertner és munkatársainak (2007) kutatása is, miszerint hétvégén nő az apa részvétele a kisgyermekkel kapcsolatos tevékenységekben (kivéve az éjszakai nyugtatásban, játékban és tanításban), de így is jóval alacsonyabb, mint az anyáé.

Felvetődik a kérdés, hogy az apa munkaideje és a családi életbe való bevonódása közötti negatív irányú kapcsolatból egyértelműen következik-e az, hogy a munkánélküli férfi veszi ki a legnagyobb részt a gyermeknevelésből? Az összefoglalóban áttekintett tanulmányok közül mindössze Yoshida (2012) mérte a férfi foglalkoztatottságának/munkánélküliségének hatását,

ugyanakkor nem talált kontaktust az apa munkanélkülisége és az 5 évesnél fiatalabb gyermek fizikai gondozásában való részvétele között.

Iskolai végzettség hatása

Az iskolázottság sokszor kontrollváltozóként szerepel az apa családi életbe való bevonódását vizsgáló modellekben, hatásáról ugyanakkor ambivalens kép körvonalazódik az elmélet és empiria figyelembevételével. Az iskolai végzettség alapvetően lineáris kapcsolatban áll a jövedelemmel, ennek értelmében hasonló következtetés feltételezhető a mutatónál, mint a kereset esetében. Az iskolázottságot értelmezhetjük relatív erőforrásként vagy az emberi tőke felhalmozódásaként, így a háztartások közötti alkufolyamat során az a fél van kedvezőbb pozícióban, jobb tárgyalási helyzetben, aki magasabb végzettséggel rendelkezik (Coltrane 2000). A közgazdaságtani elgondolások alapján a férfiak közül azok az apák vesznek részt kevésbé a gyermekgondozásban, akik magasabb iskolázottságúak, jóllehet a kutatási eredmények nem a várt irányba mutatnak. Yeung és munkatársainak (2001) megállapításai alapján hétköznapiakon és hétvégéken egyaránt a magasabb végzettségű apa tölt több időt a gyermekkel: kb. 17 perccel magasabb a felsőfokú végzettségű férfi kisgyermekkel töltött ideje, mint az alacsonyabb iskolázottságúé. Yoshida (2012) elemzése értelmében az apa iskolai végzettsége kedvező irányban befolyásolja a gyermekkel való játékot, valamint a férfi oktatásban való részvételének minden éve 20%-kal növeli annak az esélyét, hogy az apa naponta részt vesz a gyermek fizikai gondozásában. A Jones–Mosher szerzőpáros (2013) szintén rávilágított az apa iskolázottságának pozitív befolyására mind az 5 évesnél fiatalabb gyermek fiziológiai gondozása, mind a közös játék, meseolvasás vagy étkezés során. E kutatással szemben azonban Petts (2007) nem talált szignifikáns kapcsolatot a 12-18 hónapos gyermekkel történő játék, mesélés vagy éneklés gyakorisága és az apa iskolai végzettsége között.

Az apa gyermeknevelésben való részvételét meghatározó értékek, beállítódások

Apaszereppel kapcsolatos nézetek jelentősége

Az eddigiekben ismertetett elméletek és faktorok arra a szemléletre helyezték a hangsúlyt, hogy az apa erőforrásai – jövedelem, idő, iskolai végzettség – hogyan befolyásolják a férfi családon belüli szerepeit. E tényezők mellett nem hagyható azonban figyelmen kívül a kulturális paraméterek szerepe sem, mely megközelítésre átvezetésként szolgált az iskolázottság mutatója: erőforrásként való értelmezésén túl az egyénre jellemző attitűd vagy ideológia jelzőjeként is számontartható (Coltrane 2000). Bianchi és munkatársai (2000) meglátása alapján a gyermeknevelés megosztása nem racionális döntés eredménye, hanem a nemi szerepek szimbolikus kinyilatkoztatása. A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök, a nők és férfiak értékrendje vagy a munka-család fontosságára vonatkozó nézetei ugyanis kihatnak az egyéni élet számos területére, többek között a gyermeknevelési tervekre, így jelentősen befolyásolják a gyermekkel kapcsolatos feladatelosztást, a férfi családon belüli szerepeit (Murinkó 2014, Herche 2010).

A háztartáson belüli munkamegosztásra épülő nemi ideológiák különböző nézőpontra helyezik a hangsúlyt. A tradicionális szerepfelfogás az eltérő női és férfi szerepek nemi specializációját - a férfi kenyérkereső, a nő gondozó, háziasszony - szerepét emeli ki, míg az

egalitárius beállítódás a nők és férfiak egyenlőségét hirdeti a család és munka területén egyaránt, melyben a kenyérkereső és gondoskodó szerepek nemek közti egyenlő megosztása van jelen (Murinkó 2014, Gaunt 2006). Gaunt (2006) véleménye értelmében ugyanakkor ezek elvont nézetek, kapcsolatuk a mindennapi viselkedéssel nem egyértelmű, így elengedhetetlen tanulmányozni a szülők apa-szerephez való sajátos hozzáállását is. Schwartz (1992) emberi értékek elméletét alapul véve az apák gyermekgondozásban való részvétele részben függ a férfi értékprioritásaitól, melyek az egyének választási lehetőségeit és viselkedését különböző területeken irányító általános konstrukciók, így fordulhat elő az, hogy az egyének más-más fontosságot tulajdonítanak egy értéknek, különféle jelentőséggel ruháznak fel egy célt (Gaunt 2005). Az egalitárius nézeteket valló apák például a gyermekükkel kialakított kapcsolatot a siker jobb mutatójának tekintik, mint a magas keresetet, vagy például azok az egyének, akik elkötelezettebbek az apaszerep elfogadásában, nagyobb valószínűséggel növelik bevonódásukat, mint a többi férfi (Knoester et al. 2007, Murinkó 2014). A Planalp-Braungart-Rieker (2016) szerzőpáros eredményei alapján, ha a kisgyermekes apa egyetért olyan állításokkal miszerint „a gyermek jólétéhez elengedhetetlen, hogy az apák időt töltsenek a gyermekkel való játékkal” vagy például, hogy „az apát ugyanolyan erősen be kell vonni a gyermek gondozásába, mint az anyát”, akkor magasabb a gyermek fizikai gondozásában, vagy közös játékokban (mesélés, olvasás, éneklés) való részvétele. Gaertner és munkatársainak (2007) tapasztalatai szerint a gyermekcentrikusabb apa több gondoskodást biztosít a kisgyermeknek, míg a hagyományosabb, autoriterebb hozzáállású férfi kevésbé vesz részt hétköznapi és hétvégeken egyaránt a gyermek gondozásában, tanításában, éjszakai nyugtatásában vagy a közös játékokban.

Vallásosság hatása

Az apa családon belüli részvételével foglalkozó kutatások többsége figyelmen kívül hagyja a vallás szerepét, jöllehet a legtöbb vallás nagy hangsúlyt fektet a családi életre, amely a férfiak nagyobb részvételét segíti elő a gyermekgondozásban. King (2003) e kapcsolat okát a vallási tanítások és értékek hangsúlyozásában, a családi élet központi fontosságának kiemelésében, és a családi kötelekben látta, mely által a vallások ösztönzik az apát a gyermekgondozásban történő feladatvállalásra. E tézissel összhangban Petts (2007) arra következtetett, hogy a vallásosság kedvezően befolyásolja az apai elkötelezettséget a gyermek 12-18 hónapos korában. Eredményei szerint azok az apák foglalkoznak leggyakrabban a gyermekkel (játék, mesélés, éneklés), akik legalább havonta többször részt vesznek vallási szertartásokon; nem talált ugyanakkor szignifikáns különbséget a kevésbé vallásos és az egyáltalán nem hívő apák között. Megállapításai alapján nem tér el érdemben a konzervatív protestáns apák bevonódása sem a más hovatartozású apák szerepvállalásától, így véleménye értelmében a vallási szertartásokon való részvétel erősebb előrejelzője az apai bevonódásnak, mint a felekezeti hovatartozás. Pettshez hasonlóan DeMaris és munkatársai (2011) is a vallásosság pozitív hatását szemléltették: elemzésük szerint a vallásos apák többet foglalkoznak a 0-1 éves gyermekükkel, mint a nem hívő férfiak. A vallásos párok között mindazonáltal nagyobb nemek közti különbséget találtak az újszülött gyermek ellátásában – amint azonban az újszülött idősödik, úgy csökken a nemek közötti differencia (ennek oka nem az apa gyermekre fordított idejének növekedése, hanem az anya idejének visszaesése). Ezen eltérés magyarázatát abban látták, hogy az újszülöttek ellátása egy kritikus rutinellátás, mely szorosan kapcsolódik a

nőkhöz. DeMaris és munkatársai ezáltal arra következtettek, hogy az apai és anyai szerepekre vonatkozó hagyományos meggyőződés erősen összefügg a csecsemőgondozásban tapasztalható egyenlőtlen munkamegosztással. Az apa e feladatban való részvételét nem segíti elő a vallásosság, ezért ez az eredmény arra utalhat, hogy a vallásosság konzervatívabb nemi szerepbeállítódással jár együtt.

Következtetések

Áttekintésemben annak bemutatására törekedtem, milyen sajátosságokkal rendelkezik az Egyesült Államokban az 5 éves vagy fiatalabb gyermeket nevelő férfiak gyermekgondozásban való szerepvállalása. Az apák bevonódásának és az azt szabályozó strukturális és értékbeli tényezők kapcsolatának feltárását nehezítette ugyanakkor, hogy nagyon kevés kvantitatív vizsgálat született a témában. A tárgykörrel foglalkozó kutatások egy része továbbá nem nagy országos reprezentatív mintán alapul, így az egész amerikai társadalomra vonatkozó érdemi következtetések nem minden esetben vonhatóak le.

Összességében megállapítható, hogy az Egyesült Államokban az elmúlt évtizedekben a családi munkamegosztás szimmetrikusabbá vált, a családok mindennapjaiban ugyanakkor továbbra is a tradicionális szerepmegosztás dominál, jóllehet közeledik egymáshoz az anyák és apák gyermekneveléssel töltött ideje. Általánosan elmondható, hogy a férfiak inkább részt vesznek a kisgyermekkel kapcsolatos szórakoztatóbb tevékenységekben, míg a rutin jellegű gyermekgondozási feladatok, a gyermekek fiziológiai szükségleteinek kielégítése inkább a nőkre hárul. A férfiak részvétele azokban a tevékenységekben számottevőbb, amelyeket a szülők élvezetesnek tartanak, kevesebb időbeli és térbeli kötöttséggel járnak vagy összekapcsolódnak a szabadidővel. Az apák így főként interaktív tevékenységekben töltenek időt kisgyermekükkel: például közös játék vagy sport során.

Az amerikai apák jövedelmi helyzete és gyermekgondozásban történő szerepvállalása között felemás kép rajzolódik ki. Az elméleti koncepciónak megfelelően jelen van egy negatív, jóllehet (mind az országos, mind egy szűkebb mintán alapuló kutatások szerint) kismértékű összefüggés a tényezők között. Másrészt egy pozitív kapcsolat is szemléltethető a hétvégeken, mely jelenség okainak megértéséhez további vizsgálatok indokoltak. A 0-5 éves gyermeket nevelő apák gyermekgondozásba való bevonódását kutató felmérések nem tértek ki azonban egy jövedelem által generált hatásra: nem vizsgálták, hogy a férfiak saját gyermekgondozási feladatuk helyettesítőjeként vásárolnak-e szolgáltatást, és ha igen, akkor ez milyen befolyást generál, így e kérdések elemzése lehetőséget ad a két változó közti kapcsolat további árnyalására.

Összhangban az elméleti tézisekkel, negatív összefüggés áll fenn az egyesült államokbeli apák munkában töltött ideje és gyermekgondozásban való részvétele között, melyet országos és területi mintán alapuló kutatások is igazoltak. Lényeges megállapításnak tekinthető, hogy az új apa képe elsősorban a hétvégeken jelenik meg, míg hétköznapokon továbbra is a kenyérkereső szerepet tölti be a férfi. Az 5 évesnél fiatalabb gyermekek gondozása esetében kutatási részként rajzolódik ki mindazonáltal az apa munkanélkülisége által előidézett hatás vizsgálata. A házimunka témakörével foglalkozó felmérések közül Schneider (2011) amerikai időnapló vizsgálatok alapján arra következtetett, hogy a munkanélküli férfiak naponta több időt

töltenek házimunkával, mint a dolgozó apák. Brines (1994, idézi: Gough–Killewald 2011) szintén kiemelte, hogy azok a munkanélküli férfiak, akik mostanában veszítették el állásukat, több időt töltenek a házimunkával, mint a foglalkoztatott férfiak. Azok az apák ugyanakkor, akik már régóta állástalanok, kevesebb időt fordítanak az otthoni teendők ellátására, mint a foglalkoztatottak, a házimunkát ugyanis a feleségüktől való függésként értelmezik, így ellenállnak a munkamegosztásnak. E kutatási eredményekre tekintettel elengedhetetlen annak tanulmányozása, hogy miként alakul a férfi munkanélküliségének és kisgyermekgondozásban való részvételének viszonya.

Az amerikai férfiak iskolai végzettsége esetében a feltételezésekkel ellentétes kép rajzolódik ki: az országos mintán alapuló vizsgálatok hangsúlyozzák, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező apák nagyobb részt vállalnak a kisgyermekek ellátásban, mint az alacsonyabb iskolázottságúak. Ezen észrevétel oka abban ragadható meg, hogy a képzetesebb apák tisztában vannak azzal, hogy a szülők gyermekkel töltött ideje hasznos, jótékony hatással van a gyermek jólétére, fejlődésére (Goodman et al. 2008, Yeung et al. 2001). Az apák magasabb iskolázottsága tehát egyenlőbb, míg alacsonyabb végzettsége hagyományosabb munkamegosztást eredményezhet a családi életben.

Csekély kutatási tapasztalat áll rendelkezésre mindazonáltal az apa értékrendbeli jellemzőire utaló tényezők esetében. A témakört vizsgáló elemzések hangsúlyozzák, hogy nem elég csak a férfi nemi szerepekhez való hozzáállását tanulmányozni, hanem kiemelik a külön apaszerepre vonatkozó attitűdök feltérképezésének fontosságát is. Az apai szerepekre irányuló pozitív beállítódások kedvezően befolyásolhatják ugyanis az apák szülői céljait, szabályozhatják hogyan kapcsolódnak gyermekeikhez. A vallásosság befolyásának feltárását akadályozta a tárgykört elemző tanulmányok kis száma mellett, hogy az elemzések nem nagy országos reprezentatív mintán alapuló adatállományt használtak, így érdemi következtetések az amerikai társadalomra nem vonhatók le, az eredmények csupán tájékoztató jellegűek. A vallásosság apai szerepvállalásra gyakorolt hatása pozitív, ugyanakkor ellentmondás is kirajzolódik: a vallás elősegítheti a konzervatív nemi beállítódást, így a hagyományos nemek közti munkamegosztást is.

Összegzésképp, az amerikai apák (0-5 éves) kisgyermekük gondozásában való szerepvállalásáról kevés kvantitatív, országos nagymintás felmérést feldolgozó kutatási eredmény született annak ellenére, hogy az Egyesült Államok évtizedek óta élen jár az apaság és az apa-gyermek kapcsolatának tanulmányozásában. Az apa részvételét feltérképező elemzések mindenekelőtt a férfi strukturális jellemvonásainak és gyermekgondozásba való bevonódásának viszonyát szemléltetik, míg az értékrendbeli paraméterek hatására kisebb mértékű figyelmet szentelnek. A tárgykört érintő átfogó vizsgálatok számának bővítése mellett a szolgáltatás vásárlás, a munkanélküliség, valamint az értékek és vallásosság területén körvonalazódó rések jelentik a további kutatási irányvonal alapját.

Irodalom

Adler, M.A. (2016): Father involvement with young children in the contemporary United States. In Adler, M.A., Lenz, K. (eds.): *Father involvement in the early years: An*

- international comparison of policy and practice*. Bristol: Bristol University Press, Policy Press, 193-230.
- Becker, G.S. (1993[1981]): *A Treatise on the Family. Enlarged Edition*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bianchi, S.M., Milkie, M.A., Sayer, L.C. and Robinson, J.P. (2000): Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor. *Social Forces*, 79 (1): 191-228.
- Blood, R.O. and Wolfe, D. (1960): *Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living*. Glencoe: Free Press.
- Bocchicchio, A.M. (2007): *Exploration into the Beliefs about Paternal Roles: The Development of the Beliefs about Paternal Roles Inventory*. PCOM Psychology Dissertations, Paper 12.
- Brines, J. (1994): Economic Dependency, Gender, and The Division of Labor at Home. *American Journal of Sociology*, 100 (3): 652–688.
- Castillo, J., Welch, G., Sarver, C. (2011): Fathering: The Relationship Between Fathers' Residence, Fathers' Sociodemographic Characteristics, and Father Involvement. *Maternal and Child Health Journal* 15 (8): 1342-1349.
- Coltrane, S. (2000): Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and Family*, 62 (4): 1208–1233.
- Cooke, L.P. (2004): The Gendered Division of Labor and Family Outcomes in Germany. *Journal of Marriage and Family*, 66 (5): 1246–1259.
- DeMaris, A., Mahoney, A., Pargament, K.I. (2011): Doing the Scut Work of Infant Care: Does Religiousness Encourage Father Involvement? *Journal of Marriage and Family*, 73 (2): 354–368.
- Gaertner, B.M., Spinrad, T.L., Eisenberg, N. and Greving, K.A. (2007): Parental Childrearing Attitudes as Correlates of Father Involvement during Infancy. *Journal of Marriage and Family*, 69 (4): 962–976.
- Gaunt, R. (2005): The Role of Value Priorities in Paternal and Maternal Involvement in Child Care. *Journal of Marriage and Family*, 67 (3): 643–655.
- Gaunt, R. (2006): Biological Essentialism, Gender Ideologies, and Role Attitudes: What Determines Parents' Involvement in Child Care. *Sex Roles*, 55(7): 523-533.
- Glauber, R. and Gozjolko, K.L. (2011): Do Traditional Fathers Always Work More? Gender Ideology, Race, and Parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 73 (5): 1133–1148.

- Goodman, W.B., Crouter, A.C., Lanza, S.T. and Cox, M.J. (2008): Paternal Work Characteristics and Father-Infant Interactions in Low-Income, Rural Families. *Journal of Marriage and Family*, 70 (3): 640–653.
- Gough, M. and Killewald, A. (2011): Unemployment in Families: The Case of Housework. *Journal of Marriage and Family*, 73 (5): 1085–1100.
- Herche V. (2010): Háztartási munkamegosztás - azonosságok és különbségek Európában: Szakirodalmi áttekintés. *Demográfia*, 53 (1): 67-90.
- Jones J., Mosher W.D. (2013): Fathers' Involvement With Their Children: Unites States, 2006-2010. *National Health Statistics Report*, (71): 1-21.
- King, V. (2003): The Influence of Religion on Fathers' Relationships with Their Children. *Journal of Marriage and Family*, 65 (2): 382–395.
- Knoester, C., Petts, R.J. and Eggebeen, D.J. (2007): Commitments to Fathering and the Well-Being and Social Participation of New, Disadvantaged Fathers. *Journal of Marriage and Family*, 69 (4): 991–1004.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D., and Lamb, M. E. (2000): Scholarship on Fatherhood in the 1990s and Beyond. *Journal of Marriage and Family*, 62 (4): 1173–1191.
- Murinkó L. (2014): A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. *Szociológiai Szemle*, 24 (1): 67-101.
- Noonan, M.C. (2001): The Impact of Domestic Work on Men's and Women's Wages. *Journal of Marriage and Family*, 63 (4): 1134-1145.
- Planalp, E.M., Braungart-Rieker, J.M. (2016): Determinants of father involvement with young children: Evidence from the ECLS-B. *Journal of Family Psychology*, 30 (1): 135-146.
- Petts, R.J. (2007): Religious Participation, Religious Affiliation, and Engagement With Children Among Fathers Experiencing the Birth of a New Child. *Journal of Family Issues*, 28 (9): 1139–1161.
- Schneider, D. (2011): Market Earnings and Household Work: New Tests of Gender Performance Theory. *Journal of Marriage and Family*, 73 (4): 845–860.
- Schwartz, S.H. (1992): Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (ed.): *Advances in experimental social psychology*, Vol. 25. New York: Academic Press, 1-65.
- Wilcox, W.B. (2002): Religion, Convention, and Paternal Involvement. *Journal of Marriage and Family*, 64 (3): 780–792.
- Yeung, W.J., Sandberg, J.F., Davis-Kean, P.E. and Hofferth, S.L. (2001): Children's Time With Fathers in Intact Families. *Journal of Marriage and Family*, 63 (1): 136-154.
- Yoshida, A. (2012): Dads Who Do Diapers: Factors Affecting Care of Young Children by Fathers. *Journal of Family Issues*, 33 (4) 451-477.